

Moralinių vertybių statuso analizė J. Mackie'o „klaidos“ teorijoje

---

Aleksandras Patapas

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakultetas,
Didlaukio g. 47, LT-2057 Vilnius
Faks. (370-2) 761890
El. paštas: patapas@takas.lt

Straipsnyje analizuojama XX a. australų filosofo Johno Mackie'o „klaidos“ teorija, kuria autorius siekė oponuoti metaetiniams tyrimams įtvirtintam konceptualinio pamatinių moralės sąvokų tyrimo prioritetui. Analizuojami du pagrindiniai moralinių vertybių statuso argumentai – „reliatyvumo“ ir „keistumo“. Daroma išvada, kad šie argumentai remiasi klaidingu moralinių vertybių objektyvumo įrodymų pobūdžio supratimu.

Raktažodžiai: faktinė/konceptualinė analizė, moralinis skepticizmas ir subjektyvizmas, hipotetinis modeliavimas, moralinių vertybių statusas

---

IVADAS

Metaetiniams tyrimams Lietuvos filosofinėje literatūroje buvo skiriama mažai dėmesio. Šio straipsnio tikslas – praplėsti analitinės moralės filosofijos tyrimų akiratį, analizuojant vieno įtakingiausių XX a. metaetikos teoretikų J. Mackie'o „klaidos“ teoriją, kuria buvo siekiama polemizuoti su pagrindinėmis G. E. Moore'o metaetinio tyrimo išvadomis.

Šiuolaikinis analitinis moralės diskursas plėtojosi nustatant fundamentalias moralės tyrimo klaidas ir tikslinant problemiškų sąvokų reikšmes. J. Mackie'o „klaidos“ teorija, kaip matyti iš jos pavadinimo, nėra išimtis. Pagrindinė moralės klausimų analizės yda, kurią nurodo autorius, yra „šiuolaikinės filosofijos polinkis į įvairių rūšių lingvistinius tyrinėjimus“ [11: 19]. Dėl šios priežasties visi pamatiniai moralės klausimai buvo performuluoti konceptualinės analizės kontekste. Vis dėlto vertybių statuso klausimas, anot Mackie'o, yra faktinis, o ne konceptualinis, todėl moralės diskurse turėtų būti skiriamos dvi analizės rūšys: faktinė ir konceptualinė.

FAKTINĖS ANALIZĖS PRIORITETO PAGRINDIMAS

Anot Mackie'o, faktinę ir konceptualinę analizę būtina skirti todėl, kad konceptualinėje analizėje nega-

li būti tinkamai suformuluotas vertybių statuso klausimas. Konceptualiai apibrėžti moralės sąvokos reikšmę dar nereiškia ką nors teigti apie jos faktinį statusą. „Problema, kas yra gėris, negali būti iškelta nuosekliai ir nuodugniai, išsiaiškinant, ką reiškia žodis „geras“ [11: 19].

Iš tiesų klausimas, ar termino „geras“ reikšmė žymi kokį nors faktiškai egzistuojantį objektą, ar ne, konceptualinėje analizėje yra nesavarankiškas, nes daroma prielaida, jog paaiškinus, koku būdu šia reikšme žymimas objektas gali sukelti moralinį privalėjimą ir normuoti žmogaus elgesį, kartu bus išspręstas ir šio objekto statuso klausimas. Vadinas, cituota Mackie'o išvada iš esmės buvo skirta Moore'o metaetiniam moralės tyrimo modeliui ir yra svarbi todėl, kad ja iškeliamas klausimas apie *korektišką* vertybių analizės būdą.

Moore'o analitinė moralės kategorijų analizė buvo ir vertybių apibrėžimo būdas. Būtent metaetinio tyrimo loginis nuoseklumas galiausiai įgalino skelbti vertybių sferos autonomiškumą, o kartu ir objektyvumą. Toks vertybių statusas, kurį piršo metaetinis tyrimo modelis, Mackie'o nuomone, yra pagrindinė moralinio mąstymo klaida, kurios eliminavimas tapo pagrindiniu autoriaus uždaviniu.

„Moralės vertybių objektyvumo klausimas gali pasimesti tarp sudėtingų reikšmės tyrimų“ [11: 20]. Mackie'o pasiūlytos faktinės analizės pagrindinis

pranašumas kaip tik ir yra galimybė kritiškai įvertinti pačios konceptualinės analizės rezultatus. Vis dėlto tokia analize pripažįstamas ir Moore'o suformuluotų metaetinio tyrimo argumentų autoritetas. Pats Mackie'as atviro klausimo argumentą vadina „labai įtakingu ir iš tikrųjų galingu“ [11: 51], todėl būtina pabrėžti, kad autorius oponuoja ne metaetiniam tyrimo modeliui apskritai, bet tik, jo nuomone, klaidingai šio tyrimo išvadai dėl etinių vertybių objektyvaus statuso.

Ši išlyga yra labai svarbi siekiant korektiškai analizuoti autoriaus poziciją. Autonomiškas ir objektyvus etinių vertybių statusas buvo tik *netiesioginė* Moore'o suformuluoto atviro klausimo argumento išvada [13: 15]. Būtent konceptualinio konteksto, kuriame buvo daroma ši išvada, „neskaidrumas“ [17: 83] vartojant Quine'o kalbą, tapo pagrindiniu Mackie'o argumentu faktinės analizės naudai. Vadinasi, faktinės analizės tikslas yra ne konceptualinės analizės rezultatų paneigimas, bet ja netiesiogiai suponuojamų klaidingų išvadų eliminavimas. Tai įgalina traktuoti Mackie'o poziciją kaip tolesnį metaetinio tyrimo modelio plėtojimą, tikslinant jame vartojamų sąvokų turinį.

Siekimas įtvirtinti faktinės analizės prioritetą rodo, kad Moore'ui pavyko subtiliai ir įtikinamai suformuluoti netiesioginį vertybių autonomijos ir objektyvumo įrodymą konceptualinėje analizėje. Nors tokioje analizėje iš tiesų stokojama skaidraus konteksto objektyviam vertybių statusui tiesiogiai pagrįsti, Moore'as sugebėjo šį analizės trūkumą paversti tokiu įtikinančiu vertybių objektyvaus statuso argumentu, kad galiausiai net oponuojantis šiai metaetinio tyrimo išvadai Mackie'as buvo priverstas pripažinti Moore'o argumentavimo nuoseklumą ir ieškoti kitų teorinių alternatyvų metaetinio analizės modelio netiesioginei išvadai paneigti.

Vis dėlto, pasukant link faktinės, arba kasdienės, terminų vartojimo analizės, kurią Moore'as pavadinu kazuistika, atsiduriama anapus pagrindinės metaetinės autoriaus išvados, teigiančios, kad pamatinis etinių tyrimų objektas – geras elgesys *apskritai* – tyrimui neprieinamas, o jo kazuistinių apraiškų analizė neleidžia vienareikšmiškai apsispręsti dėl moralės teorijos atskaitos taškų [13: 69]. Vadinasi, tai, ką Mackie'as vadina faktine terminų vartojimo analize, Moore'as dėl neišvengiamai kazuistinės tokių tyrimų prigimties atmetė dar pačioje tyrimo pradžioje. Vadinasi, galima teigti, kad bandymas pagrįsti faktinę analizę vien tik apeliuojant į atviro klausimo konteksto „neskaidrumą“ yra nepakankamai nuoseklus, nes nepaisoma Moore'o suformuluotos pagrindinės metaetinės išvados apie ankstesnių moralės tyrimų kazuistinę prigimtį. Tai rodo, kad faktinės analizės prioriteto pagrindimui buvo būtina suformuluoti papildomus argumentus.

Mackie'o bandymu įtvirtinti faktinės ir konceptualinės analizės distinkciją etikoje buvo autoriaus pateiktas *analogijos* argumentas kitų mokslo sričių pavyzdžiu: „Į klausimą, kas yra pojūtis, negali būti tinkamai atsakyta išsiaiškinant, ką reiškia tokie žodžiai kaip „matyti“, „girdėti“, <...> ar analizuojant, kad ir kokia išsami ir detali ši analizė būtų, bet kuri kitą sukurtą pojūčio apibrėžimą“ [11: 19]. Taigi *analogiškai* etikoje į klausimą, kas yra gėris, negali būti tinkamai atsakyta (vien tik) išsiaiškinant žodžio „geras“ reikšmę. Tačiau ir ši analogija neatsižvelgia į Moore'o išvadą apie kazuistinę sąvokos „geras“ kasdienio vartojimo tyrimų prigimtį.

Tuo pat metu iškyla kita problema: jei Mackie'as siekia įrodyti tik tai, kad kasdienybėje terminui „geras“ kiekvienas asmuo suteikia skirtingą reikšmę, tuomet jis turėtų pripažinti, kad neteigia nieko naujo, ko dar nebuvo nurodęs metaetiniame tyrimo Moore'as, kuris kaip tik *dėl šios priežasties* ir atsisakė analizuoti termino „geras“ kasdienybėje aptinkamas skirtingas reikšmes. Teigti, kad kiekvienas savitai, neišvengiamai subjektyviai suprantame termino „geras“ reikšmę, filosofine prasme būtų tiesiog banalybė, dėl kurios nekiltų jokių rimtų ginčų. Apeliuojant į tokią analogiją, galiausiai gali būti neaišku, *kodėl* pati vertybių statuso problema turėtų būti filosofiškai reikšminga.

Šią mintį patvirtina R. M. Hare'as, analogijos argumentui etikoje suformulavęs štai kokį kontrargumentą: „Pagalvokime apie vieną pasaulį, į kurio struktūrą vertybės integruotos objektyviai; ir pagalvokime apie kitą, kuriame šios vertybės buvo sunaikintos. Bet nepamirškime, kad žmonės abiejuose pasauliuose gyvena rūpindamiesi tais pačiais dalykais – niekuo nesiskiria rūpinimasis daiktais, išskyrus jų objektyvumo vertinimą. Dabar aš klausiu: „Koks yra skirtumas tarp dalykų padėties šiuose dviejuose pasauliuose?“ Ar gali būti koks nors kitas atsakymas, išskyrus: „Jokio, kad ir kas juose įvyktų“ [6: 19].

Hare'o kontrargumentas yra vertingas, nes gali padėti adekvačiau suprasti Mackie'o suformuluoto analogijos argumento tikslą. Skirtumas tarp dviejų pasaulių vis dėlto egzistuojant pamatinių *įsitikinimų* prasme ir ne tik terminų vartojimo aspektu, bet visų pirma teorinėse ontologijos ir epistemologijos srityse. Jei etika grindžiama objektyvaus gėrio samprata, tuomet egoizmas kaip etinė doktrina gali būti paneigtas, tačiau jei gėris yra tik subjektyvi vertybė, atsisakyti šios doktrinos kaip klaidingos būtų neįmanoma. Mackie'as stengiasi pabrėžti visų pirma tai, kad kiekvienas įsitikinimas paremtas tam tikru teoriniu pagrindu, kad ir koks naivus šis pagrindas būtų. Ginčai dėl įsitikinimų negali remtis vien pačiais įsitikinimais, jie neišvengiamai apeliuoja į tam tikras teorines doktrinas. Pavyzdžiui, Boyle'is ir Locke'as manė, kad spalvos yra „antrinės kokybės“, ir sufor-

mulavo doktriną, pagal kurią spalvos, kurias matome, tiesiogiai nepriklauso materialių daiktų paviršiumi [1: 256]. Mackie'as tvirtintų, jog norint nustatyti, ar jie buvo teisūs, ar klydo, nepakanka vien išsiaiškinti žodžių „antrinis“, „kokybė“ ir „spalva“ reikšmes. Ginčas pirmiausia kiltų dėl to, ar konceptualinė analizė apskritai atitinka tokį tyrimą. Taigi Mackie'o tikslas yra *ne* konceptualinės analizės paneigimas, bet aiškesnis jos kompetencijos ribų nustatymas.

Iki Mackie'o analizės nebuvo atkreiptas dėmesys į Moore'o pateikto vertybių apibrėžimo statuso pobūdį. Ar Moore'o novatoriškas *denotacinis* termino „geras“ reikšmės apibrėžimas turėtų būti vertinamas tik kaip šios sąvokos turinio konceptualinė analizė, ypač jei nepamiršime, kad Moore'as apibrėžė terminą „geras“ kaip mąstymo *objektą*, kuris pats yra visų kitų objektų apibrėžimo sąlyga? Tikėtina, jog tai, kuo pasinaudojo Mackie'as, buvo įsigalėjusi nuomonė apie metaetinių tyrimų prigimtį darant prielaidą, kad pagrindinis jų analizės objektas yra tik moralės *kalba*. Tačiau denotacinio apibrėžimo esmė yra *referencija*, t. y. nuoroda į sąvoką atitinkantį objektą, o ne jo savybių išvardijimas, kuris priskirtinas ankstesniems konotacinio pobūdžio moralės terminų apibrėžimams. Referavimu suponuojama, kad *yra tai*, ką juo galima nurodyti. Vadinas, denotaciniai apibrėžimai nėra priskirtini „deskriptyvizmo“ [11: 23] teorinei doktrinai, kuriai Mackie'as apibendrintai bando priskirti ir Moore'o metaetinį tyrimą, ir Hare'o preskriptyvizmą. Jais siekiama nurodyti ir sąvoka žymimo objekto *ontologinį* statusą. Būtent tai išskiria denotacinius apibrėžimus iš definicijų visumos. Manau, kad tai buvo lemiamą priežastis, dėl kurios Moore'ui metaetiniame tyrime pavyko suformuluoti netiesioginę ir, Mackie'o nuomone, klaidingą išvadą apie objektyvų etinių vertybių ontologinį statusą. Priešingu atveju būtų sunku paaiškinti, *kaip* konceptualiniai tyrimai galėtų būti klaidingų ontologinių įsitikinimų pagrindu. Be to, tai rodo, kad vadinti Moore'o tyrimą tik konceptualiniu būtų tiesiog nekorektiška.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į labai bendrą analogijos argumento pobūdį. Antrinių kokybių pavyzdys apeliuoja į fizikos mokslą, kuris dėl jam būdingos tyrimų prigimties iš principo negali remtis tik konceptualine analize. Tačiau faktinės analizės prioritetas *etikoje*, kaip parodė Moore'o tyrimas, nėra savaime akivaizdus. Vadinas, faktinė analizė gali pasiteisinti tik tada, kai ja pavyktų įrodyti, jog konceptualinėje analizėje yra klaidų, netiesiogiai peršamų būtent tokio tyrimo išvadomis.

„KLAIDOS“ TEORIJOS STRUKTŪROS ANALIZĖ

Loginis metaetinių tyrimų nuoseklumas, kurio Mackie'as nekvestionavo, užkirto kelią oponuoti Moo-

re'o analitiniam tyrimui, atskleidžiant jo struktūrinius trūkumus. Faktinės analizės prioritetas galėjo būti įtvirtintas tik apeliuojant į būtinybę pašalinti metaetiniu tyrimu peršamas klaidingas išvadas. Tačiau kadangi Mackie'o oponavimas negalėjo remtis struktūriniu pačių metaetinių tyrimų analize, jis neišvengiamai išsiplėtė ir virto bendru oponavimu „pagrindinei Europos moralės filosofijos tradicijai“ [11:30] pradedant Platonu ir baigiant Kanto bei Sidgwicko teorijomis. Todėl Mackie'as vienokiu ar kitokiu būdu turėjo saistyti savo tyrimus su metaetine Moore'o analize, nes būtent ši analizė paskatino reviduoti etinių vertybių statuso problemą. Kita vertus, dėl šios problemos analizės autorius kreipėsi į visą Vakarų filosofijos tradiciją. Tai nulėmė specifinį Mackie'o tyrimų pobūdį. Neribotai išsiplėtus teorinės analizės akiračiui, nutrūko nuoseklus dialogas su metaetinių tyrimų autoriais. Oponuodamas visai tradicijai, Mackie'as iš tikrųjų nuosekliai neoponavo nė vienam autoriui*. Dėl šios priežasties autoriui buvo sudėtinga apibrėžti savo paties poziciją, kurią jis vadina ir „moraliniu skepticizmu“ [11: 15], ir „subjektyvizmu“ [11: 17], ir „taisyklių-teisių-pareigų-nuostatų egoizmu“ [11: 200], ir tokiu pat ypatingu „utilitarizmu“ [11: 200].

Problemiška ir tai, kad visas šias pozicijas Mackie'o teorijoje vienija pamatinė negatyvi „klaidos“ teorijos tezė, skelbianti, kad nėra objektyvių vertybių. Mat moralinis skepticizmas ir subjektyvizmas yra skirti tezės turiniui eksplikuoti, o taisyklių-teisių-pareigų-nuostatų egoizmas ir utilitarizmas yra šios tezės pagrindimo loginiai vediniai. Dėl šios priežasties, analizuojant Mackie'o teorijos struktūrą, pravartu išskirti dvi dalis: a) negatyvią, kurioje autorius pateikia bendro pobūdžio argumentus nurodytai tezei pagrįsti ir b) pozityvią, kurioje paaiškinamos „klaidos“ tezės pagrindimo teorinės pasekmės moralės filosofijoje.

Pirmoji teorijos dalis negalėjo būti suformuluota remiantis vien metaetinių tyrimų kritika dėl paties Mackie'o pripažinto pastarųjų struktūrinio nuoseklumo, todėl joje buvo pateikti bendro pobūdžio argumentai moralinio skepticizmo ir subjektyvizmo naudai, oponuojant pagrindinei Europos moralės filosofijos tradicijai. Pozityviojoje teorijos dalyje Mackie'as jau galėjo saistyti savo paties suformuluotą „taisyklių-teisių-pareigų-nuostatų egoizmo“ poziciją kaip pamatinės „klaidos“ teorijos tezės loginį vedinį su metaetiniu diskursu. Vis dėlto ši autoriaus teorijos dalis yra išvestinė, todėl pagrindinis tyrimo dėmesys visų pirma turėtų būti sutelktas ties morali-

* Dėl tokio plataus Mackie tyrimų akiračio jo knygoje nėra nė vienos detalios nuorodos. Pats autorius tai komentuoja taip: „Detalios nuorodos atrodo nebūtinės, nes iš esmės niekur nesistengiu paneigti jokio konkretaus autoriaus“ [11: 10].

nio skepticizmo ir subjektyvizmo argumentų analize bei kritika.

Moralinio skepticizmo ir subjektyvizmo argumentų kritika

Moralinis skepticizmas, kaip ir moralinis subjektyvizmas, yra labai plačios filosofinės doktrinos. Dėl išsiplėtusio teorinės analizės akiračio Mackie'as buvo priverstas daug dėmesio skirti paaiškinimams, atribojantiems jo poziciją nuo visų kitų moralinio skepticizmo ir subjektyvizmo apraiškų.

Anot Mackie'o, šiais požiūriais dažniausiai išreiškiamas arba 1) abejojimas galimybe apskritai suformuluoti moralės teoriją, arba 2) triviali tiesa, kad kiekvienas turėtų daryti tai, kas, jo nuomone, yra privalu. Autoriaus požiūriu, moralinis skepticizmas yra ne pozityvi, bet negatyvi doktrina: „Ji nurodo tai, ko nėra, o ne tai, kas yra“ [11: 17]. Dar svarbiau tai, kad Mackie'as savo skepticizmo formą vadina „ontologine teze, o ne požiūriu apie moralinių sprendinių reikšmes“ [11: 18]. Tai rodo autoriaus požiūrio savitumą.

Moralinis skepticizmas Mackie'o interpretuojamas virsta *ontologine* doktrina, nors paprastai tokiu požiūriu būdavo išreiškiamas tik abejojimas *kitų* ontologinių doktrinų postuluojamomis moralės tiesomis. Be to, tokia pozicija išreiškiama ne abejonė, bet tiesioginis vertybių objektyvaus statuso *neigimas*. Tai išskiria Mackie'o požiūrį iš įprastinės moralinio skepticizmo apraiškų visumos, tačiau kartu skatina abejoti doktrinai parinkto pavadinimo tikslumu.

Skepticizmu etikoje buvo oponuojama moraliniam dogmatizmui, kurio pagrindimui stokojant svarių argumentų būdavo siūloma *susilaikyti* nuo nepagrįstų įsitikinimų. Dažniausiai taikomas metodas – prieštarų argumentų citavimas, kuris svarstomą dalyką paversdavo neišsprendžiamu. Mackie'o teorijoje objektyvaus vertybių statuso tezė atmetama kaip akivaizdžiai klaidinga, o ne susilaikoma sprendžiant apie jos pagrįstumą. Todėl tokiam požiūriui labiau tiktų *eliminativizmo* pavadinimas, nes tvirtinama, kad tam tikroje teorinėje srityje vartojami terminai yra akivaizdžiai klaidinantys ir dėl to jų turėtų būti atsiskaityta [2: 116]. Šis požiūris labiau dera ir prie pagrindinio Mackie'o teorijos ketinimo *pašalinti* moraliniame mąstyme išsisknijusią klaidą apie objektyvų vertybių statusą ir todėl yra tikslesnis jo teorijos tikslams įvardyti.

Be to, svarstyti tai, kad autorius savo tezę vadina ontologine. Atsižvelginat į negatyvų tezės pobūdį, Mackie'o teorija galėtų būti interpretuojama negatyviosios teologijos pavyzdžiu, t. y. požiūriu, kuriuo suponuojama, kad nesant galimybės ką nors teigti lieka vienintelė išeitis – bandyti išreikšti savo teorinius įsitikinimus neiginių pavidalu. Tačiau ir tokiam požiūriui paremti Mackie'o teorijoje akivaiz-

džiai trūksta argumentų, kurie būtų adekvatūs tokiam apibūdinimui.

Svarbu suprasti, kodėl pagrindinė Mackie'o tezė „nėra objektyvių vertybių“ pateikiama neiginio pavidalu. Pozityvi jos išraiška skambėtų tiesiog paradoksaliai: objektyviai yra tik subjektyvios vertybės. Tikėtina, kad būtent toks loginis tezės išvertimas paskatino autorių savo požiūrį įvardyti moraliniu subjektyvizmu. Tačiau tai reiškia, kad teze „nėra objektyvių vertybių“ suponuojamas tam tikras objektyvus šios tezės pagrindimo pamatas.

Šiuo *objektyviu* pamatu Mackie'o teorijoje yra „reliatyvumo“ [11: 36] ir „keistumo“ [11: 38] argumentai. Akivaizdu, kad reliatyvumo argumentas, kaip rodo pats jo pavadinimas, kartu reikštų, jog ir pati Mackie'o pozicija artimesnė etiniam *reliatyvizmui*, o ne moraliniam skepticizmui. Kita vertus, reikia pripažinti, kad ir pats Mackie'as nebuvo patenkintas nė vienu iš savo teorijos pavadinimų: anot autoriaus, pagrindinis tikslas, kurio buvo siekiama priskiriant pačią „klaidos“ teoriją kuriai nors etinio mąstymo pakraipai, buvo bandymas atsiriboti nuo įvairių klaidingų interpretacijų, kurias gali suponuoti „klaidos“ tezė. Tačiau Mackie'o pastangos lokalizuoti savitą teorinę poziciją tarp kitų etinio mąstymo apraiškų iš tikrųjų tik dar labiau klaidina.

Reliatyvumo argumento kritika

Reliatyvumo argumentas vertas dėmesio visų pirma todėl, kad padeda geriau suprasti Mackie'o faktinės analizės prioriteto specifika. Moralės teorija, kuria būtų galima išvengti konceptualinės painiavos, anot autoriaus, turi pradėti savo tyrimą nuo *antropologijos* mokslo faktų [11: 36]. Vadinas, faktine analize buvo suponuojamas ne tik kasdienio moralės terminų vartojimo tyrimas, bet ir pamatinis moralės mokslo pagrindų nesavarankiškumas. Tokie moralės teorijos atskaitos taškai yra visiškai priešingi Moore'o intencijai formuluoti etiką kaip savarankišką mokslinę discipliną.

Moralinis tyrimas, anot Mackie'o, negali nepaisyti įvairiose visuomenėse suformuluotų *moralės kodeksų* skirtybės fakto. Radikalūs skirtumai tarp moralinių sprendinių, aptinkami analizuojant skirtingus moralės kodeksus, užkerta kelią traktuoti moralės sprendinius kaip objektyvių tiesų išraišką ir netiesiogiai pagrindžia moralinio subjektyvizmo poziciją. Vadinas, etikos mokslo pagrindų nesavarankiškumas galiausiai rodo, kad moralės filosofija priversta perimti empirinių mokslų objektyvumo sampratą. Vadinas empiriškai pagrįsti radikalūs moralinių įsitikinimų skirtumai yra *objektyvus* įrodymas, grindžiantis moralinių sprendinių *subjektyvų* pobūdį.

Vis dėlto toks argumentavimo būdas, siekiant pagrįsti moralinio subjektyvizmo poziciją, akivaizdžiai nepaiso svarbių Moore'o metaetinio tyrimo išvadų.

Tai, į ką pagrįstai atkreipė dėmesį Moore'as, analizuodamas etikos kaip mokslo galimybes pasiremti kitų empirinių mokslų tyrimo išvadomis, buvo įtikinamai atskleistas empirinio tyrimo prigimties nevienalytiškumas. Kiekvienas empirinis mokslas remiasi jo tyrimų specifika atitinkančia metodologija, todėl tikroji problema yra ne empirinio tyrimo apskritai objektyvumo kvestionavimas, bet patikimų kriterijų, kuriais remiantis būtų galima apsispręsti vieno ar kito empirinio mokslo metodologijos atžvilgiu, nebuvimas. Moralės kodeksus tam tikrais specifiniais aspektais tiria ne tik antropologijos, bet ir teisės, politologijos, sociologijos, psichologijos bei kiti mokslai. Tad kokiais kriterijais galėtume remtis, teikdami pirmenybę antropologijai?

Mackie'o apsisprendimas antropologijos naudai akivaizdžiai stokoja šio mokslo prioritetą pagrindžiančių kriterijų ir, tikėtina, yra pasirinkimas *ad hoc*, nes tiesiog geriausiai atitinka autoriaus ginamos pozicijos poreikius. Tačiau stokojant papildomų kriterijų patenkama į uždara loginį ratą: antropologijai suteikiamas prioritetas, nes ji geriausiai tinka apginti moralinio subjektyvizmo poziciją, kita vertus, moralinis subjektyvizmas grindžiamas antropologinių tyrimų išvadomis.

Be to, antropologijos požiūriu, moralės kodeksai tik reprezentuoja žmonių dalyvavimą ir prisirišimą prie tam tikro gyvenimo būdo. *A priori* jie dar neišreiškia negalėjimo įtraukti kitų moralės kodeksų normų į savo turinį. Ne mažiau svarbu ir tai, kad antropologijos mokslas remiasi ypatinga priešastinio ryšio samprata. Šio mokslo požiūriu, pavyzdžiui, labiau tikėtina, kad žmonės pritaria monogamijai, nes patys dalyvauja tokiaame gyvenimo būde, nei tai, kad jie gyvena monogamiškai, nes pritaria tokiam gyvenimo būdai. Vadinasi, siekiant pagrįsti antropologijos mokslo išvadų svarbos prioritetą, tektų pripažinti, kad etika yra tik tam tikros visuomenės savito gyvenimo būdo įtvirtinimo ir pagrindimo moralės kodekse teorija. Tačiau moralės teorijos branduolį sudaro ne skirtingų visuomenių moralės kodeksai, bet bendriausi pamatiniai žmogaus elgesio principai, bent jau tam tikru mastu pripažįstami visose visuomenėse.

Mackie'o kontrargumentu šiai tezei galėtų būti teiginys, kad, nepaisant šiuolaikinės moralės filosofijos pasiekimų, jos universalūs metodiniai principai (pavyzdžiui, Hare'o universalizuojamumo principas) yra nepajėgūs aprėpti kasdienio moralinio mąstymo visumos. Bendrų moralės principų egzistavimas, Mackie'o nuomone, rodytų, kad „moralės sprendiniai yra objektyviai validūs ar teisingi tik išvestinai arba atsitiktinai – jei [bendriausių moralės principų formulavimas] susiklostytų kitaip, būtų teisingi ir kitokios rūšies veiksmai“ [11: 37]. Todėl, anot autoriaus, kasdienio moralinio mąstymo atskaitos taškai nėra jokie universalūs moralinio mąstymo principai; tuos pačius poelgius skirtingai žmonės gali vertinti labai skirtingai.

Tačiau šios Mackie'o išvados nepaiso Carritto suformuluoto situatyvumo kriterijaus svarbos. Iš tiesų, to paties moralinio veiksmo *vertinimo* atžvilgiu kiekvienas žmogus yra unikaloje situacijoje. Bet tai dar nėra pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad dėl šios priežasties kiekvienas kitas žmogus spręs apie moralinio poelgio vertę vis kitokio moralės principo pagrindu ar apskritai apsispręs jo atžvilgiu subjektyviai. Kitaip sakant, pats moralės sprendinys kaip vertinimas suponuoja buvimą universalių vertinimo kriterijų, kurių formulavimo ir tyrimo galimybės yra pirmaeilis etikos teorijos uždavinys. Vadinasi, platesniame filosofiniame kontekste Mackie'o pozicija reikštų, kad kiekvienas moralės sprendinys yra galimas tik kaip subjektyvi nuomonė, o etinių teorijų bandymai ieškoti universalių vertinimo kriterijų ir yra vertintini kaip pamatinė moralinio mąstymo klaida.

Nors reliatyvumo argumentu Mackie'ui dar nepavyko suformuluoti įtikinamo įrodymo moralės subjektyvizmo naudai, šio argumento bendroji struktūra įgalina jį vertinti kaip oponavimą „pagrindinei Europos moralės filosofijos tradicijai“, atgaivinant seną sofistų ir Sokrato ginčą dėl galimybės objektyviai apibrėžti moralinių sprendinių vertinimo gaires.

Iki Mackie'o atliktos analizės principinis nesutarimas tokioje polemikoje būdavo analogiškas Nowello-Smitho suformuluotam argumentui Moore'o termino „geras“ apibrėžimo atžvilgiu [15: 41]: net jeigu etika ir gali atverti universalių moralės principų ir objektyvių vertybių pasaulį, nėra aišku, kodėl šia tikrove kas nors turėtų susidomėti ir juo labiau pradėti ja vadovautis, formuluodamas moralinius sprendinius. Kaip matysime, didelis Mackie'o nuopelnas tolesnei etikos raidai buvo būtent šio ginčo poleminių taškų korektiškas patikslinimas, išreikštas „keistumo“ argumentu, kuris vėliau atvėrė naujas tyrimo perspektyvas moralės objektyvumo problemoms analizuoti.

„Keistumo“ argumento kritika

„Keistumo“ argumento ištakų galima aptikti antikos filosofijoje. Viena sudėtingiausių antikinio diskurso problemų, susiformavusi kaip sofistų ir Sokrato ginčo rezultatas ir vėliau išplėtotą Platono filosofijoje, buvo būtent vertybių *lokalizacijos* problema. Net jei tarsime, kad Platonui pavyko pagrįsti objektyvų vertybių statusą, atviras ir labai sudėtingas liko klausimas, *kur* tos vertybės egzistuoja. Antikinio pasaulėvaizdžio požiūriu, atsižvelgiant į Protagoro tezę, vertybių objektyvumą galima buvo pagrįsti tik susaisant jų statuso problemą su žmogiškajam matui nepasiekiamą dieviškumo sferą. Sekuliarizacijos epochoje objektyvių vertybių lokalizacijos problema įgyja naują pobūdį, kurį tiksliai perteikia Mackie'o suformuluotas „keistumo“ argumentas.

Šį argumentą sudaro dvi dalys: 1) metafizinė ir 2) epistemologinė. Pirmąją argumento dalimi suponuojama, kad net jeigu objektyvios vertybės ir egzistuoja, tektų pripažinti jas esant labai keistos rūšies esybėmis, kokybėmis arba santykiams, visiškai skirtingais nuo bet ko kito, ką galima būtų lokalizuoti visatoje. Analogiškai epistemologine argumento dalimi suponuojama, kad jeigu mes ir galėtume pažinti šias objektyvias vertybes, tektų pripažinti žmones turint tam tikrą ypatingą *moralinės percepcijos* ar intuicijos sugebėjimą [11: 38]. Antroji argumento dalis irgi nėra savarankiška: klausimo pavidalu ypatingos percepcinės galios problema buvo suformuluota dar Moore'o metaetiniame tyrime būtent dėl šiuo tyrimu netiesiogiai nurodomo objektyvaus vertybių statuso.

Nepaisant įspūdingo Mackie'o užmojo, atremti šį „keistumo“ argumentą netgi lengviau nei vertybių lokalizacijos problemos pirmapradiškai suformuluotą versiją: jei keistomis visatos dalimis vadiname moralės vertybes, kodėl mums mažiau keistos turėtų atrodyti kitos jos dalys, tokios, pavyzdžiui, kaip skaičius, substancija, tapatybė, esmė?

Vienintelė atsvara šiam kontrargumentui, Mackie'o nuomone, būtų „patenkinami paaiškinimai“ [11: 39] apie tokių idėjų ir jų pagrindu „sukonstruotų“ įsitikinimų bei žinojimo kilmę, remiantis *empiristinės* filosofijos terminais. Tačiau netgi Locke'as ir Hume'as, kurių autoritetu Mackie'as dažnai remiasi atlikdamas savo tyrimą, nesugebėjo įtikinamai paaiškinti šių idėjų genezės. Kodėl turėtume manyti, kad Mackie'as, kuris linkęs atidėti šį uždavinį vėlesniam laikui ir dėl to galiausiai yra priverstas paskelbti tokio aiškinimo galimybę tiesiog savo *įsitikinimu*, tai pavyktų padaryti įtikinamiau? Net jei Mackie'as ir sugebėtų įgyvendinti šį itin sudėtingą sumanymą, tai tik leistų dar drąsiau tvirtinti, kad autoriaus ginama moralinio skepticizmo ar moralinio subjektyvizmo pozicija yra grindžiama nutylėta iš empiristinės filosofijos perimtų kriterijų prielaida. Vadinasi, Mackie'o ginamo moralinio skepticizmo pagrindimas neatsiejamas nuo įsitikinimo, kad *vien tik* empiristų suformuluoti pažinimo kriterijai yra neabejotinai teisingi.

Ši išvada tik dar kartą patvirtina Aristotelio mintį apie skeptikus: nors šie, būdami nuoseklūs, turėtų abejoti *visų* pažinimo kriterijų validumu, analizuojant jų argumentus nesunku pastebėti, kad jie remiasi tokiomis filosofinėmis doktrinomis, kurias turėtų būti atmetę. Todėl Mackie'o „keistumo“ argumento metafizinės dalies prielaidų analizė galiausiai leidžia teigti, kad autoriaus ginamas moralinis skepticizmas savo pobūdžiu yra *dogmatinis*. Tokio skepticizmo varianto iš esmės neįmanoma nuosekliai apginti dėl jo nutylėtomis prielaidomis numatomo sudėtingo kitos filosofinės doktrinos prielaidų pagrindimo uždavinio.

Dogmatinis skepticizmas yra tik tam tikros filosofinės doktrinos prielaidų tolesnis plėtojimas: empiristiniai pažinimo kriterijai *implicitai* numato tam tikrą abejojimą objektyviu vertybių statusu, tačiau tai jokiū būdu nepašalina klausimo apie tai, kodėl turėtume remtis būtent šiais empiristiniais kriterijais formuluodami etikos teoriją. Empiristinių pažinimo kriterijų *prioriteto* įrodymo etikoje uždavinys ir yra iš esmės nepagrindžiama Mackie'o dogmatinio skepticizmo pozicijos dalis.

Kita vertus, antroji argumento dalis gali būti traktuojama kaip netiesiogiai pagrindžianti pirmąją: jei moralės filosofijoje atsisakome empiristinių pažinimo kriterijų, anot Stinglo, tuoj pat galime susidurti su „žmogaus intelekto savybe aiškinti ką nors paslaptiną kuo nors dar paslaptingesniu“ [19: 125]. Mackie'o „keistumo“ argumento epistemologinė dalis remiasi būtent šia empiristinių pažinimo kriterijų prioritetą netiesiogiai pagrindžiančia prielaida. *Objektyvaus* vertybių statuso pagrindimas būtinai numato išvadą, teigiančią žmogų disponuojant tam tikra specialios rūšies intuicija ar kita ypatinga moralinės gebos galia. Tačiau šia argumento dalimi ignoruojami kai kurie Moore'o metaetinio tyrimo išvadų ypatumai. Moralinis intuityvizmas buvo tik Moore'o metaetinės analizės peršama išvada, siekiant aiškiau apibrėžti autoriaus poziciją teorinių moralinio mąstymo apraiškų įvairovėje. Tačiau atsakydamas kritikams Moore'as aiškiai nurodė, kad negali vienareikšmiškai apsispręsti nei kognityvizmo, nei nekognityvizmo naudai. Vadinasi, metaetinis tyrimas ir jo išvados, netiesiogiai pagrindžiančios moralės vertybių objektyvumą, dar nesuponuoja neišvengiamos būtinybės teigti žmogų disponuojant ypatinga moralinės intuicijos geba. Be to, atsisakymas pripažinti empiristinių pažinimo kriterijų prioritetą etikoje dar neleidžia kategoriškai tvirtinti, kad etines vertybes būtinai turėtume pažinti kokybiškai skirtingu pažinimo būdu.

Tai, į ką neatkreipė dėmesio Mackie'as, buvo Moore'o suformuluoto vertybių objektyvumo argumento *pobūdis*. Netiesioginio įrodymo supratimas nereikalauja jokios ypatingos žmogaus pažinimo galios. Moore'as niekada netvirtino, kad vertybių objektyvumas prieinamas pažinimui tiesiogiai. Priešingai, intuityvus suvokimas remiasi ne kokia nors ypatinga percepcijos forma, bet būtent metaetinio tyrimo netiesiogiai peršamos vertybių objektyvaus statuso išvados supratimu. Tai pasakytina ir apie Platono „formų teoriją“, kuri, Mackie'o nuomone, suteikia „dramatišką vaizdą apie tai, ką reikštų vertybių objektyvumo pažinimas“ [11: 40]. Tačiau „Valstybėje“ Platonas aiškiai nurodo, kad „gėrio idėja yra pasaulio, kurį žmogus gali pažinti, riba“ [16: 247], ir apie jos egzistavimą galime spręsti tik netiesiogiai, t. y. pažindami kitas idėjas. Vadinasi, netiesioginiai argumentai vertybių objektyvumo naudai nors ir gali suteikti filosofinį žinojimą, tačiau patys nėra pagrįsti

betarpišku vertybių statuso pažinimu. Dėl to galima tvirtinti, kad Mackie „keistumo“ argumento epistemologine dalimi yra nekorektiškai traktuojama moralės filosofijos istorijoje suformuluotų vertybių objektyvumo argumentų prigimtis.

Kita vertus, epistemologinės šio argumento dalies paneigimas nesumenkina ontologinės šio argumento pusės. Priešingai, jei vertybių objektyvumas prieinamas pažinimui tik *netiesiogiai*, vadinasi, vienintelis būdas, kuris įgalintų galutinai atmesti ar patvirtinti tokių netiesioginių argumentų validumą, yra vertybių objektyvumo išvada suponuojamų pasekmių *hipotetinis modeliavimas* kasdieniame etiniame elgesyje ir moralės filosofijoje. Akivaizdu, kad tokio modeliavimo pagrindinis tikslas yra nesuderinamų su kasdieniu etiniu žmogaus elgesiu išvadų atskleidimas, atsižvelgiant į hipotetiškai presuponuojamą objektyvių vertybių egzistavimą. Sėkmingiausios Mackie'o pastangos, siekiant pagrįsti „klaidos“ teoriją, buvo nukreiptos būtent šia linkme.

Hipotetinio modeliavimo privalumai ir trūkumai

Mackie'as pagrįstai nurodė, kad moraliniams sprendiniams negali būti taikomas loginių pozityvistų suformuluotas verifikacijos principas. Tačiau, mano nuomone, etiniai sprendiniai negali būti verifikuoti ne todėl, kad jiems stokotų deskriptyvumo ar jais būtų klaidingai presuponuojamas „keistų“ esmių – objektyvių moralinių vertybių – egzistavimas. Būtent dėl etinių vertybių objektyvumo įrodymų atskleistos *prigimties* vienintelis, vartojant Moore'o kalbą, „patikimas“ būdas, kuriuo galime galutinai patvirtinti ar atmesti kaip nepagrįstus netiesioginius vertybių objektyvumo įrodymus, yra hipotetinis modeliavimas. Vadinasi, etikoje kaip verifikacijos principo alternatyva, kuria būtų atsižvelgta į moralės teorijoje formuluojamų įrodymų statusą, pagrįstai gali būti taikomas hipotetinio modeliavimo principas. Tai reikštų, kad hipotetiškai galima „verifikuoti“ bet kurią etikos teoriją.

Problema, su kuria susiduriame taikdami šį principą, yra hipotetinių netiesioginio įrodymo pagrindu konstruojamų modelių įvairovė. Akivaizdu, kad moralinio skepticizmo šalininkas formuluos hipotetinę situaciją jo ginamam požiūriui parankiausias aspektais. Kaip tokiu atveju galėtume išvengti subjektyvumo hipotetinio modeliavimo procedūroje ir traktuoti ją kaip objektyvų moralės teorijoje suformuluotų įrodymų verifikacijos principą? Taigi siekiant paneigti netiesioginių įrodymų objektyvumą, reikia postuliuoti šiuos įrodymus verifikuojančios procedūros nešališkumą. Tačiau keblu būtų teigti, kad toks nešališkumas šioje procedūroje apskritai galimas.

Kaip rodo Mackie'o pavyzdys, neatsižvelgiant į moralės filosofijos istorijoje suformuluotų įrodymų pobūdį, galima padaryti klaidingą išvadą, postuluo-

jančią ypatingos žmogaus galios poreikį netiesiogiai pažinti objektyvų vertybių statusą. Dėl to galiausiai imama tendencingai traktuoti atskirų autorių filosofines pažiūras, nepagrįstai priskiriant jiems tai, ko jie niekada netvirtino. Netgi Platonas, kurio pažiūras Mackie'as priskiria vyraujančiai objektyvistinei europietiškos moralės filosofijos tradicijai, niekada ne-teigė, kad gėrio idėja prieinama pažinimui tiesiogiai. Priešingai, tiek jo suformuluota anamnezės teorija, tiek olos alegorija, tiek atviras pripažinimas, kad „Valstybėje“ aptariamai tik „galimi dalykai“ [16: 229], rodo, kad pagrindinis Platono tikslas buvo ne tiek pagrįsti moralinių vertybių objektyvumą, kiek lavinti supratimą, kad tokių dalykų egzistavimo pripažinimas, net jei tiesiogiai ir neįrodomas, vis dėlto yra *prasmingas*. Šitaip nesuprantant prasmės, tikėjimas objektyvių vertybių egzistavimu ar net tokio jų statuso įrodymas būtų beprasmiškas. Vadinasi, įsitikinimų pagrindas gali būti ne vien tik empiristiniais kriterijais pagrįstas *tiesioginis* įrodymas, bet ir „keistų“ dalykų egzistavimo prasmės įsisąmoninimas.

Kita vertus, jeigu tiesioginis gėrio idėjos pažinimas būtų įmanomas, Mackie'o modeliuojamos etinio elgesio pasekmės būtų korektiškos: gėrio idėja „aprūpintų [ją] pažįstantįjį ir [veiksno] kryptimi, ir [visus kitus motyvus] savo svarba pranokstančiu motyvu“, o „kažko gero buvimas ne tik nurodytų asmeniui siekti tokio dalyko, bet ir priverstų jį tai daryti“ [11: 40]. Tačiau tokios hipotetinės situacijos modeliavimas akivaizdžiai nepaiso moralinių vertybių objektyvumą pagrindžiančių įrodymų pobūdžio. Netiesioginiai įrodymai negali mums pateikti nei viena-reikšmės veiksmo krypties, nei motyvo, todėl galiausiai, analizuodami savo ar kitų etinį elgesį, galime remtis tik mūsų pačių suformuluotais moraliniais sprendiniais. Tačiau ši išvada nereikšmia, kad dėl nepakankamai motyvuojančio poveikio mūsų moraliniam elgesiui netiesioginiai vertybių objektyvumo įrodymai yra klaidingi. Tai, kad moralinių vertybių pažinimas yra nuolat įtarpintas konkrečios etinės situacijos ir dėl šios priežasties jos nėra prieinamos pažinimui tiesiogiai, dar neįgalina teigti, kad objektyvių vertybių apskritai nėra, o įsitikinimas jų egzistavimu yra moralinio mąstymo klaida. Vadinasi, netiesioginiai įrodymai ne tiek pagrindžia objektyvų vertybių statusą, kiek atskleidžia objektyvių vertybių presuponuojamo egzistavimo potencialią *prasmę* žmogaus etinio elgesio motyvacijai.

Mackie'as nurodo, kad objektyvių vertybių egzistavimas suponuoja klaidingos moralinio veiksmo eigos nepasirinkimą, tam tikru būdu „įmontuotą“ į konkrečią etinę situaciją. Tačiau dažniausiai savo moralaus elgesio motyvus kaip tik ir esame linkę aiškinti ne tuo, ką Mackie'as vadina „tam tikros rūšies subjektyviu atsaku“ [11: 18], bet konkrečios etinės situacijos keliamais reikalavimais. Tokį reiškinį auto-

rius vadina „objektyvaus preskriptyvumo elementu“, įtvirtintu kasdieniame moraliniame mąstyme. Vis dėlto tikėtina, kad šį polinkį išvelgti moralaus elgesio gaires pačioje etinėje situacijoje galima daug įtikinamiau paaiškinti ne kasdieniame moraliniame mąstyme išsisknijusia klaida, bet būtent netiesioginiais įrodymais suponuojamų objektyvių vertybių egzistavimo prasmingumu. Vadinasi, vienintelis būdas, kuriu korektiškai galima paneigti netiesioginius vertybių objektyvumo įrodymus, yra ne jų klaidingumo, bet *beprasmiškumo* atskleidimas. Tačiau tai, kas galiausiai pagrindžia kasdieniame moraliniame elgesyje įtvirtintą „objektyvų preskriptyvumą“, ir yra bendras įsitikinimas, kad objektyvių vertybių presuponavimas etiniu požiūriu yra tiesiog prasmingesnis nei banalus jų buvimo neigimas.

Esant polinkiui tendencingai apibendrinti ar tiesiog iškreipti netiesioginiais įrodymais suponuojamas hipotetines pasekmes moralės teorijoje, kyla pagrįstų abejonių dėl nešališko hipotetinio modeliavimo procedūros taikymo galimybės, nepaisant didelio šios procedūros privalumo, įgalinančio „verifikuoti“ etinių doktrinų pagrįstumą.

IŠVADOS

J. Mackie'o bandymas pagrįsti faktinės analizės prioritetą konceptualinio moralės tyrimo būdo atžvilgiu vertintinas kaip tolesnis metaetinio tyrimo plėtojimas, siekiant oponuoti pagrindinėms Moore'o metaetinės analizės išvadoms.

Galimybė interpretuoti Moore'o novatorišką denotacinį sąvokos „geras“ apibrėžimą ne tik kaip siaurai konceptualinį, bet ir kaip ontologinį moralinių vertybių objektyvaus statuso įrodymą, leidžia pagrįstai abejoti Mackie'o suformuluotų moralinių skepticizmą ir subjektyvizmą pagrindžiančių argumentų validumu.

Moore'o suformuluota moralės tyrimo epistemologinių kriterijų ir metodinių principų prioriteto aporija rodo Mackie'o „reliatyvumo“ argumento loginį nepagrįstumą, aiškiau apibrėždama moralinio skeptiko ir subjektyvisto žiūros ribas.

Atskleistas netiesioginis moralinių vertybių objektyvumo įrodymų pobūdis leidžia paneigti Mackie'o suformuluoto „keistumo“ argumento ir metafizinę, ir epistemologinę dalį, atskleidžiant tai, kad ypatingos moralinės gebos presuponavimas remiasi klaidingu moralinių vertybių objektyvumo įrodymų pobūdžio supratimu.

Literatūra

1. *British Moralists 1650–1800*. Ed. D. D. Raphael, Oxford, 1969.

2. Blackburn S., *Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
3. Carritt E. F. *The Theory of Morals: An Introduction to Ethical Philosophy*. London: Oxford University Press, 1928.
4. Hare R. M. *The Language of Morals*. Oxford University Press, 1952.
5. Hare R. M. *Freedom and Reason*. Oxford: Oxford University Press, 1962.
6. Hare R. M. *Moral Thinking*. Oxford: Oxford University Press, 1981.
7. Hume D. Of the Standard of Taste. *Of the Standard of Taste and Other Essays*. Ed. J. W. Lenz. Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1965.
8. Hume D. *Enquiry Concerning Human Understanding*. Indianapolis, 1980.
9. MacIntyre A. *After Virtue*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1981.
10. Macintyre A. *A Short History of Ethics*. Routledge, 1998.
11. Mackie J. *Ethics: Inventing Right and Wrong*. Oxford: Oxford University Press, 1984.
12. McDowell J. Values and Secondary Properties. *Morality and Objectivity*. Ed. T. Honderich, Routledge and Kegan Paul. London, 1985.
13. Moore G. E. *Principia Ethica*. Cambridge: Cambridge University Press, 1903.
14. Moore G. E. Reply to My Critics. *The Philosophy of G. E. Moore*. Ed. P. A. Schilpp. La Salle, III, Open Court, 1942.
15. Nowell-Smith P. H. *Ethics*. Penguin, London, 1954.
16. Platonas. *Valstybė*, Vilnius: Mintis, 1981.
17. Quine W. V. Notes on Existence and Necessity. *Journal of Philosophy*, 1943.
18. Russell B. On Denoting. *Essays in Analysis*. London: Allen & Unwin, 1973.
19. Stingl M. Philosophy of Meaning, Knowledge and Value in Twentieth Century. *Routledge History of Philosophy*. Ed. J. V. Canfield. Routledge, 1997. Vol. X.

Aleksandras Patapas

ANALYSIS OF STATUS OF MORAL VALUES IN J. MACKIE "ERROR" THEORY

S u m m a r y

An attempt is made to analyse the "error" theory as a further development of metaethical research. Mackie's proposed factual *versus* conceptual analysis is taken as a key of polemics that brings back Moore's metaethical theory into the scope of this research. The possibility of interpreting Moore's denotative definition of "good" as not only narrowly conceptual, but as well *ontological* is pointed out. The epistemological significance of *indirect* proofs of objectivity of moral values is especially emphasized. The analysis of those proofs is suggested as a possible clue of restricting the validity of Mackie's defended moral subjectivism and scepticism.

* Ši kalbinė išraiška nėra Mackie'o naujadaras. Pirma-
sis ją ėmė vartoti britų moralistas Balguy: žr. [1: 225].